

YAZI KALIR

ANILARIMDAKI
BUDAPEŞTE RADYOSU

GÜN BENDERLİ

YAZI KALIR
ANILARIMDAKİ BUDAPEŞTE RADYOSU

© TÜSTAV İktisadi İşletmesi
Bu yapının telif hakları TÜSTAV İktisadi İşletmesine aittir,
izin alınmadan kullanılamaz.

Baskıya Hazırlık ve Kapak Düzeni: Filiz Kalkan

Kapak Fotoğrafı: Gün Benderli, Nâzım Hikmet'le Budapeşte Radyosu Stüdyosu'nda.

Birinci Baskı: İstanbul, Ocak 2025

ISBN: 978-605-4513-92-5

Sertifika No: 43438

TÜSTAV İktisadi İşletmesi
Meşrutiyet Mahallesi, Hacı Mansur Sokak
No: 10 A Blok Kat:3 No: 64 34363
Şişli-İstanbul
Tel: (+90) 212 237 98 92
<http://www.tustav.org>
e-posta: bilgi@tustav.org

Baskı ve cilt:

Ceylan Matbaa (Sertifika No: 75144)
Maltepe Mahallesi, Davutpaşa Caddesi,
Güven İş Merkezi, B Blok No:83/2 İç Kapı 319
Zeytinburnu- İstanbul
Tel: 0212 613 10 79

İÇİNDEKİLER

PROLOG	9
BİRİNCİ KISIM	11
1. BÖLÜM	13
ALTMİŞ YIL SONRA.....	13
YIL: 2009	13
ATTİLA'NIN DAİRESİ	15
PAGODA.....	16
2. BÖLÜM	18
İLK GÜNLER	18
YABANCI DİLLER BÖLÜMÜ.....	19
BURASI BUDAPEŞTE RADYOSU... ..	20
İKİNCİ KISIM	23
1. BÖLÜM	25
TEK UMUDUMUZ ECEVİT	25
MİLLİYETÇİ CEPHELER	28
ECEVİT HÜKÜMETİ.....	29
1979 ARA SEÇİMLERİ	32
2. BÖLÜM	34
DEMİREL İKTİDARI VE TIRMANAN TERÖR.....	34
ABDİ İPEKÇİ'NİN HATIRA DEFTERİNDEN	36
TÜRKEŞ VE KOMANDOLARI	38
3. BÖLÜM	42
KANLI 1 MAYIS	42
MARAŞ KATLİAMI.....	46
ÇORUM OLAYLARI	48
4. BÖLÜM	51
12 EYLÜL 1980	51
ASKERİ DARBE	52
CUNTA YILLARINDA İŞKENCELER	55
YENİ ANAYASA	59
ÜÇÜNCÜ KISIM	61
1. BÖLÜM	63
KÖYLERİN DERTLERİ.....	63
YOKLUK	63
BAŞLIK PARASI.....	67
KADER KURBANLARI	73

TOPRAK AĞALARI	75
MACARİSTAN'DA TOPRAK REFORMU	79
ARACILAR.....	82
KOOPERATİFLER	84
2. BÖLÜM	89
SENDİKALAR.....	89
İLERİCİLİK, DEVRİMCİLİK.....	92
DEVRİM ve DEVRİMCİ.....	98
ÖĞRETMENLER , ÖĞRENCİLER	100
3. BÖLÜM	106
KÖY ENSTİTÜLERİ	106
TARTIŞMALAR HAKKINDA KISACA	107
MEKTUPLARA DÖNELİM.....	108
SOL FRAKSİYONLAR.....	111
GÖÇ ve SİĞİNMACILAR.....	116
DÖRDÜNCÜ KISIM	123
1.BÖLÜM	125
MACARİSTAN HAKKINDA SORULAR	125
MÜLKİYET HAKKI	125
ASKERLİK	127
SİYASİ PARTİLER	127
EMEKLİLİK HAKKI	128
ÖĞRENİM	128
MACARİSTAN'DAKİ TÜRKLER	130
MACARİSTAN'A GELENLERİN İZLENİMLERİ.....	131
UYDURULAN YALANLAR	134
2. BÖLÜM	137
KOMÜNİZM.....	137
SOSYALİZM.....	138
MACARİSTAN'DAKİ SOSYALİZM	139
DİNLEYİCİ MEKTUPLARINA DÖNELİM	140
BEŞİNCİ KISIM	145
1. BÖLÜM	147
YAYINLARIMIZ HAKKINDA	147
2. BÖLÜM	149
ELEŞTİRİLER	149
ÖNERİLER	151
ÖVGÜLER.....	158
TÜRK BASININDAN	163
EPILOG	165

PROLOG

Yalnız büyüyen, oyun arkadaşı olmayan çocuklar çok hayal kurarlar. Yaşlarından çabuk büyürler. Tek başına oynanan oyunlarda türlü icatlar vardır. Benim en sevdiğim oyunlardan biri doktor olup hasta bebeğimi tedavi etmektir. Ufacık cam şişelere renkli sular doldurmuştum. Şişeleri nereden buldum bilmiyorum, asıl ilginç olanı enjeksiyon aletini ve iğnesini nasıl elde ettim hiç hatırlamıyorum. O renkli sular ilaçlardı. Bebeğimi muayene edip hastalığını teşhis ettikten sonra renkli su dolu şişelerin birinden enjeksiyona sıvı çekip bez bebeğimin bacağına iğneyi sapladım. İyileşirdi bebek. Doktor olma hayaliyle büyüdüm. Okul sıralarında da değişmedi bu istek. Ama hastaları tedavi hevesinden vazgeçtim, muayene etmenin, iğne yapmanın, kesip biçmenin, insanlarla bu türden temasın bana göre olmadığını anladım fakat tıptan vazgeçmedim, mikrobiyolojiye yönelmeye kadar verdim. Hayal kurduğum zaman kendimi, üstümde beyaz bir gömlek bir laboratuvarında mikroskop başında oturmuş araştırmalar yapar, tedavisi henüz bulunmamış hastalıkların çaresini bulmaya çalışırken görürdüm. Anlaşılan insanlarla uğraşmaktansa mikroplarla, virüslerle haşır neşir olmayı yeğlemişim. Liseden mezun olunca girdim de tıp fakültesine; hatta o zamanki adıyla PCN'i (Fizik, Kimya, Biyoloji) de bitirdim. Araya şimdi ne anlatmak, ne de hatırlamak istediğim türlü olaylar girince Hukuk Fakültesi'ne geçtim. Orada da avukat, hâkim ya da savcı olmak yerine kriminoloji ile meşgul olmak isteyince anladım ki insanlarla doğrudan temas etmek bana göre değil, ben mesleğin inceleme, araştırma kısmında kalmayı seçiyorum, bunu istiyorum. O zaman da hayallerime suç ve suçlular konusunda yapacağım araştırmalar girdi.

Kul kurar, kader gülermiş.

Aradan sadece birkaç yıl geçtikten sonra 1953 yılının ilk haftalarında bir gün kendimi Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de, Bródy Sándor sokağı 5-7 numaralı binanın kocaman ve ağır cümle kapısını içeriye doğru iterken görüyorum. Hiçbir zaman hayalini kurmadığım, belki de en az yetenekli olduğum alanda, Radyo Yayınlarında çalışmaya başlamışım.

Otuz altı yıl sürdü bu iş. Macaristan’da rejim değişikliğinin gerekleştiiği 1989 yılının üstünden bir yıl geçtikten sonra, o zamanki yönetimin “Türkçe yayınlarına da ne gerek varmış, bize İngilizce, Almanca yeter” deyip kepenkleri indirme kararını verdiği güne kadar.

1.BÖLÜM

ALTMİŞ YIL SONRA

Tam olarak hangi yıldır anımsamıyorum. Her halükârda 2014'ten sonra. Son taşındığım ve şimdi de oturduğum evdeydim çünkü. Kapı çalındı; oğlum Can, elinde büyükçe bir çanta, "Al" dedi, "Kayıp sandığım dosyalar!" Çantayı açtım, dosya denecek tarafı kalmamış, karbon kâğıdı ile çoğaltılmış yazılarla dolu yüzlerce A-4 pelür kâğıdı. Tahminen 2.500-3.000 sayfa. Gerçekten şaşırdım. Bu dosyalar nasıl onun eline geçti? O da tam olarak hatırlamıyor. Yıllar boyunca görevi icabı çeşitli ülkelerde yaşadıkten sonra Macaristan'a yerleşince, bir zamanlar evinde bırakmak zorunda kaldığı ve yıllarca dokunmadığı kitapları tasnif ederken bir karton kutuda bu kâğıtları buluyor. Türkçe olduğunu görünce bana ait olduğunu düşünüyor ve o zaman aklına geliyor benim çok kez sözünü ettiğim, nerede olduğunu bilmediğim, hatta belki de attığımı düşündüğüm dosyalar. Kitaplarını bir evden bir eve alelacele taşıırken bu kutuyu da kendisinin sanıp götürmüş olmalı. Şimdi nihayet son olduğunu düşündüğü evine yerleşince kitaplarını düzenlerken bulmuş. Peki, bu dosyalar nasıl girmiş karton kutuya. Onu da iki gün sonra oğlumun eşi Suzan'dan öğreniyorum. Ben gerçekten bunları atılacak eşyalar arasına koymuşum. Nasılsa görmüş. Ve günün birinde arayacağımı düşünerek alıp bir karton kutuya yerleştirmiş ve Can'ın eşyaları arasına koymuş.

Bu on-on beş satırda açıklanması gereken çok şey var. Bu dosyalar ne? Neden arıyorum? Kim nereden nereye taşıyor? Neden eşya atıyorum? Bu acele neden? Bu soruların yanıtı beni şimdi hayatımın en acılı dönemlerinden birine götürecektir.

YIL: 2009

Kırk yıllık hayat arkadaşım Attila'nın (Yılmaz Gülen) bay pas ameliyatının üstünden iki yıl geçmiş. Son günlerde kendini yorgun hissediyor. Doktora gidiyoruz. İkiniz de biraz dinlenseniz fena olmaz, diyor ve bir kan tahlili istedikten sonra "iki gün sonra gelin, sizi göndereceğim dinlenme evine gitmek için gerekli belgeyi alın" diyor. İki gün sonra gidiyoruz. Kan tahliline bakıyor, biraz duraksıyor, sonra belgeleri veriyor, çıkmak üzere kapıya doğru

yürüyoruz. Birden Attila'ya "dur biraz, gel buraya" diyor. Bir kan tahlili daha istiyor. Asistanına "Acele" diyor, bize, "Siz dışarıda bekleyin!" Bekliyoruz. Yarım saat, belki bir saat. Sonra yine çağırıyor odaya. Bir yere telefon ediyor. Attila'ya dönüp doğru hastaneye, hematoloji'ye" diyor.

Gidiyoruz. Genç bir doktor. Bizi bekliyor. Hiçbir muayeneye falan gerek görmeden hastabakıcıya hemen Attila'yı hastaneye yatırması için gerekli talimatı veriyor. Biz hiçbir şey sormadan söylenenleri yapıyoruz. Şaşkın bir haldeyiz. Ben gereken eşyaları getirmek için eve gidiyorum. Ev epeyce uzak. Döndüğümde Attila iki kişilik bir odada yatıyor. Macaristan'da hastanelerde Türkiye'de olduğu gibi refakatçilik yoktur. Uzun boylu kalamıyorum, ertesi gün ziyaret saatinde gelmek üzere eve gidiyorum.

Ertesi gün kızım Gül benimle geliyor. Attila yatakta yatıyor neşeli. İyimser. Onun neşeli ve iyimser olması bir şey ifade etmez. Hep iyimserdir. En büyük kargaşanın ortasında bile. "Tedaviye başladılar" diyor. Henüz ne tedavisi olduğunu bilmiyoruz. Biraz sonra, bir gün önce gördüğümüz genç doktor odaya gelip hasta ve hastalık hakkında bilgi veriyor: Akut Lösemi imiş. Kemoterapiye başlamışlar. Tedavi sürecinde belirli bir zaman sonra hasta biraz iyileşince eve bırakırlarmış, sonra genelde yine kötüleşmiş, o zaman yine hastaneye gelmiş. Bu böyle devam edermiş. Odanın duvarında pencereye benzer bir cam olduğu için içerisi görünen yandaki odada yatan ağzı maskeli bir genç adamı gösteriyor. O da öyle yapıyormuş. Arada bir evine gidip sonra yine hastaneye dönüyormuş. Genç doktorun tahminine göre Attila'nın üç ay ömrü varmış. Dehşet içinde Gül'le birbirimize bakıyoruz. Acaba duydu mu Attila. Nasıl pat diye söylenir böyle bir şey. Attila gülümüyor. Duymadı. Kulaklarının ağır işitmesine ilk defa seviniyorum. Söyleyecek bir şeyimiz yok. Doktor çıkıyor odadan. Biz Gül'le oturuyoruz. Oradan buradan konuşuyoruz Attila'yla, gülüyor, keyfi yerinde. "Merak etme çabuk iyileşirim" diyor. Ziyaret saati bitiyor. Çıkıyoruz. Gerçeğin ağırlığı eziyor bizi. Konuşmadan ayrılıyor. Ben evime gidiyorum, o evine.

Ertesi gün Cumartesi. Hastaneye gidiyorum. Attila ayakta odada dolaşıyor. Ama biraz gergin. O gün çok ziyaretçi gelmiş. Hafta sonu olduğu için ziyaretler serbest. Yorulmuş biraz. Beni görünce sakinleşti. Yattı. Bir şeyler anlattı. İyileşmekten, eve dönmekten bahsediyor. Ben de destekliyorum. Birden "sen geçenlerde bana çok güzel bir şey söyledin" diyor. "Ne söyledim?" "Çok güzel yaşadık biz" dedin. "Öyle, doğru söyledim." "Evet, doğru" diyor. Herkese diliyor böyle güzel yaşayabilmeyi. Sonra kolumu tutuyor "seni böyle tutarak biraz uyuyayım" diyor. "Zarar yok değil mi sen buradayken ben uyuyorum". "Uyu" diyorum "yanındayım, uyu". Uyuyor. Bir ara uyanıyor biraz konuşuyoruz, nefesi iyice zorlanıyor artık. "Bir yerin ağrıyor mu"

diyorum, “Hayır” diyor, “Sadece göğsümdeki şu baskı biraz hafiflese”. “İyi şeyler düşün kötü şeyler düşünme” diyorum. Gözlerime bakıp “Ben hep iyi şeyler düşünürüm, tabiatım böyle” diyor. Sonra “Hadi artık sen git eve, uyu-yacağım” diyor, çıkıyorum hastaneden.

O gün ilk defa hatırıma geldi onun hastaneden artık çıkamayacağı ihtimali. Bir günüm daha olsaydı belki gitmesine daha iyi hazırlanabilirdim.

Pazar günü hastaneye gittiğimde yanında yatan hasta söyledi. Meğer o da doktormuş. Attila sabah dördü çeyrek gece uyanmış. “Doktor bey çok fenayım” demiş. O hemen doktorunu çağırtmış. Doktorlar yeniden canlandırmaya çalışmışlar. Olmamış. “Acı çekmedi hemen bilincini kaybetti” dedi.

Bana verilen belgede ölüm saati 4.50 yazılıydı.

O sabah altıydı telefon çaldığında. Korkuyla açtım. Karşımdaki kadın sesinin neler söylediğini uyuşuk beynim anlamadı. Sadece “öldü”yü algıladım. Ve olabilecek en aptal soruyu sordum: “Şimdi ne yapayım?” Karşımdaki herhalde alıştı böyle tepkilere. Gayet sakin bir sesle: “Önce oturun” dedi. Nereden anladı ayakta olduğumu?

Ve sonra hayatımın belki de en zor günleri başladı.

ATTILA’NIN DAİRESİ

Macar Radyosu birçok yabancı dilde yayın yaptığı 1950’li yıllarda dışarıdan yayınlarda çalışmak üzere gelen yabancılara oturacakları bir yer sağlamak için savaşta isabet eden bir bombadan sonra sadece cephesi ve iç duvarları kalan güzel bir binayı onartmış ve tek odalı ya da iki odalı daireler yaptırmıştı. Bir nevi hizmet evi, lojman olarak çalışanlara kirayla veriliyordu bu daireler. Bu konuya ayrıca girmeyeceğim ama şu kadarını söyleyeyim Benczur utca 19’da bulunan bu apartmanda bizler, Radyoda çalışanlar ve çocuklarımız hayatımızın en güzel yıllarını geçirdik. Sevinçleri ve dertleri paylaştık. En güzel ve kalıcı dostluklar bu binada oluştu.

Benim çocuklarım olduğu için iki oda bir holden oluşan bir dairem vardı. Attila’nın tek odalı ve hollü bir dairesi. Benim daireme sığmayan kitapların bir kısmını oraya yerleştirmiştik. Ölümünün hemen ardından, daha ben olanları tam olarak kavrayamamışken Radyo’nun idarî işler bölümünden Attila’nın dairesini bir hafta içinde boşaltmam gerektiği hakkında bir tebligat aldım. Yapılacak bir şey yoktu. Değişen rejimle birlikte anlayış, hoşgörü, dayanışma kavramları da yok olmuştu. Daha matemimi bile yaşayamadan o bir hafta içinde ben ne kadar çok kıyafet, eşya, kitap attığımı bilmiyorum. Attım derken sokağa attım demiyorum. Örneğin ihtiyacı olanlara versinler diye kıyafetleri Kiliseye götürdüm, kitapları isteyen olmayınca büyük çöp bidonlarının yanına taşıdım. Kitapları sahaflara götürecek imkân bulamadım.

Götürsem de hepsini birden almazdı zaten. Tekerlekli pazar çantasına doldurup isteyen oradan alır diye büyük çöp bidonunun yanına bıraktım. Alındı da. Ertesi gün gittiğimde bidonun yanını boş bulunca seviniyordum birileri aldı diye. Bu günlerce sürdü.

İşte atılmak üzere kenara koyduğum kitaplar arasında Can'ın eşi Suzan buluyor dosyaları ve şimdi inceleyecek halim olmadığını görenek ilerde belki gerekir diye düşünüp Can'ın kitapları arasına koyuyor. Böylece dosyalar Can'ın kitaplarıyla birlikte ve kutuların açılacağı gün gelene kadar depoda öylece duruyor.

Acelenin, taşınmanın, eşya atmanın, dosyaların Can'a gitmesinin nedeni bu. Kaldı bu dosyaların içinde ne olduğu.

Bunun yanıtı için başladığım yere dönüyorum. 1953 yılında Brody Sandor utca 5-7 numarada, duvarında MAGYAR RADİO yazılı binanın masif ve ağır kapısını iterek içeriye girdiğim güne.

PAGODA

Evet, 1953 yılında, ilerde çocuklarımın babası olacak olan o zamanki eşim Necil ile beraber Radyo'nun cümle kapısından giriyoruz. Geniş bir koridora benzer girişte karşımıza bir asker çıkıyor. Girişin sonunda önünde yine asker duran bir kapı daha var. Yandaki odanın penceresinden biri başını uzatıyor. Kimliklerimize baktıktan sonra birer giriş kartı veriyor elimize, kartları askere göstererek kapıdan geçiyoruz. Bir bahçe, daha doğrusu bir açık avlu var önümüzde, taş döşeli, iki yanda binalar, avlunun devamında garip bir yapı görüyoruz, kışlık bahçe sanki oldukça geniş. Resimlerini gördüğümüz Çin pagodalarını anımsatıyor.

İlerde öğrenecektik adının gerçekten Pagoda ve bütün Radyo binasının en canlı, en samimi, en eğlenceli, en güzel, en gösterişli yeri olduğunu. Oyuncuların, sanatçıların, yazarların, gazetecilerin, dışarıdan gelen misafirlerin buluştukları, konuştukları kahve içtikleri, masalara oturup bir şeyler yedikleri bir mekân. Ben Macaristan'ın en ünlü oyuncularını, yazarlarını hep Pagoda'da gördüm, kimileriyle orada tanıştım.

Radyo evi denince insanın aklına muazzam bir yapı gelir. Her yerde öyledir. Budapeşte Radyosu beş katlı bir apartmandan ve buna ilave edilmiş, stüdyoların bulunduğu bir kanattan ibaretti o zaman. Daha sonra yanındaki boşluğa güya modern bir bina yapıldı. Acayip koridorlardan geçerek bir binadan ötekine ulaşılıbiliyordu. Biraz dikkat etmek gerekiyordu kaybolmamak için.

Evet, heybetli bir bina değildi. Stüdyolarından ve Pagoda'dan başka hiçbir mekân ihtiyaçlara cevap verebilecek, çalışanlarını rahat ettirebilecek düzeyde değildi. Çalıştığımız odalar bildiğimiz apartman daireleriydi, banyoya bile masa konmuştu. Ama bizler, Radyo'nun bütün çalışanları sevdik orasını. Çok sevdik. Canla başla çalıştık. Yapabileceğimizin en iyisini yaptık.

2.BÖLÜM

İLK GÜNLER

O ilk geldiğimiz gün geçtik Pagoda'dan, yürüdük önce sola döndük, sonra sağa, geniş bir koridordan yürümeye devam ettik. Sonra yine sola saptık, karşımıza bir apartmanın ufacık asansörü çıktı. Birinci kata gideceğimiz için gerek duymadık asansöre. Merdivenin hemen yanında kapısının üzerinde TÖRÖK SZEKCIÓ (Türkçe Bölümü) yazılı bir odanın kapısını tıkladıp içeriye girdik.

Bir yere aniden girdiğinizde gözler hep size çevrilir. Aralarında bir tanıdık bakış ararsınız. Ben de öyle yaptım ve buldum da. Sabiha ve Zekeriya Sertel'in de Budapeşte'ye geldiklerini biliyordum, hatta birbirimizden habersiz, aynı gün gelmiştik ama henüz karşılaşmamıştık. Hem Zekeriya Beyi, hem de özellikle Sabiha Hanımı Paris'ten tanyorduk. Çok sevindim onları şimdi karşımda görünce. Sanırım onlar da bizi gördükleri için sevindiler.

Onların dışında daha iki kişi vardı odada, Türkçe bilen iki Macar hanım. Biri Seksiyon sorumlusu, Türkçesi oldukça zayıf olan Matyi, diğeri Türkçesi gerçekten gayet akıcı olan Elizabet. Sabiha Hanım ve Zekeriya Bey, anladığımız kadarıyla henüz ne yapacaklarını, nasıl çalışacaklarını pek anlayamamış oldukları için sıkıntılıydılar. Ve bunda yerden göğe kadar haklıydılar. Zira bu konuda kendilerine kimse yol göstermemişti. Şimdi bir de biz gelmiştik. Ne yapacağımızı kimse bilmiyordu. Yaratıcı bir zekâsı olan ve ilerde göreceğim gibi işleri iyi organize edebilen Zekeriya Bey bizden nasıl yararlanılabileceğini hemen buldu. Bir iki kişiyle konuşarak stüdyo ayarlatıldı. Dolambaçlı yollardan geçerek birlikte stüdyoya geldik. Elimize birer metin verdi. Ne olduğunu hatırlamıyorum; muhtemelen bir haber ya da makaleydi. Hayatımda ilk defa girdiğim stüdyoda mikrofona okudum elimdeki yazıyı. O, karşıdaki teknik odadan dinledi. Stüdyodan çıkınca sadece: "Çok güzel" dedi. "Hem Türkçen çok güzel, hem okuduğunun değerini veriyorsun. İyi bir spiker olacaksın". İlerde bir gün "Senden iyi gazeteci olur, yazmaya devam et" diyecekti. Gazeteci olmadım hiçbir zaman. Gazetecilik başka bir şey ama Radyocu oldum. Radyoda geçirdiğim otuz altı yıl o günün akşamı günün haberlerini stüdyoda okuyarak başladı.

YABANCI DİLLER BÖLÜMÜ

Hayallerimde hiç bir zaman Radyo'da çalışmak olmamıştı. Her şey çok ani gelişti. Nâzım Hikmet'in tek bir sözüyle. Yurt dışında hukuk öğrenimine devam ederken 1952 yılında bir vesile ile bulduğum Nâzım Hikmet Macaristan'da Radyo'da çalışmamızı ve öğrenime orada devam etmemizi önermişti. (*Su Başında Durmuşuz ve Giderayak* adlı anı kitaplarımda bu konuda geniş bilgi veriyorum).

Sırası gelmişken söyleyeyim Nâzım Hikmet'le ilgili bazı kaynaklar Budapeşte Radyosu'nda Türkçe yayınların başlamasını Nâzım Hikmet'e bağlarlar. Bu, yanlış bilgi. Nâzım Hikmet Budapeşte'ye ilk defa 17 Temmuz 1952'de geliyor. Budapeşte'deki Devlet Radyosu'nun Türkçe yayınları ise, 1950 yılında başlıyor. Biz Budapeşte'ye geldiğimiz zaman Radyo'da şu yabancı dillerde yayın yapılıyordu:

İngilizce, Fransızca, Sırpça, Hırvatça ve Slovence, Almanca, Türkçe, İtalyanca, İspanyolca, Fince, Rusça yayınlar.

Türkçe yayınlar 17.30'da başlıyor ve 18.00'e kadar sürüyordu. Çalışanların işi merkez redaksiyondan gelen haberleri iyi kötü Türkçeye çevirmek ve stüdyoda okumaktı. Bütün haberler ve yazılar merkez redaksiyondan geliyordu. Zekeriya Bey ve Sabiha Hanım geldikten sonra bu iş biraz değişti. Kendilerine İngilizce olarak gönderilen yazıları onlar Türkçeye çevirmeye başladılar. Onlar gibi ünlü gazetecilerin böyle bir iş yapmaları ne kadar gülünç. Ama hiç değilse yazıların Türkçesi düzelmiş oldu. Neyse ki bu uzun sürmedi. Nâzım Hikmet'in Budapeşte'ye gelip Radyo sorumlularıyla görüşmesinden sonra Sabiha Hanım seksiyonun şefi oldu. Ve asıl en önemlisi merkez redaksiyondan yayınlanması zorunlu olarak gelen yazılar, haberler, günün yorumu ve Macaristan'daki yaşamı ve gelişmeleri anlatan röportaj türünden bazı yazılar olarak kaldı. Diğer programları ve yazıları bizler hazırlamaya başladık.

Biz geldikten sonra günde yarım saatlik yayın daha geç bir saatte tekrar edildi, 1956'dan sonra da Pazar günleri yarım saatlik ayrı bir yayına, Pazar Postası'na başladık. İlerleyen zaman içinde Pazar günkü yayınlar bir buçuk saate çıktı. Ve bu yayın daha geç bir saatte tekrar edildi.

Günlük yayınlar başlıca iki bloktan oluşuyordu. 1. Haberler ve günün yorumu. Bu blok merkez redaksiyon tarafından hazırlanırdı; bizim işimiz sadece çevirmektir. Bu bölümü genellikle ana dili Türkçe olmayan arkadaşlar çevirirlerdi biz sadece çevirileri düzeltirdik. Haberler her yerde olduğu gibi dış ve iç politika olayları olurdu, yorumlar da o günün iç ya da dış politika konusuna ilişkin üç dakikayı geçmemeye özen gösteren yorumlar. Bunun dışında yine merkez redaksiyonun hazırladığı Macaristan'daki yaşamı tanıtan

(kültür, edebiyat, sergiler, yeni buluşlar, Macaristan'daki yaşamla ilgili her alandan bilgiler vb.) bir yazı olurdu ve bu da 3-4 dakikayı geçmezdi. 2. İkinci blok bizimdi. Yani merkez redaksiyonun hazırladığı yazılar değil, kendi hazırladığımız programlar, yaptığımız röportajlar vb.

Radyoda çalışanlardan bazıları zaman içinde değişti. Çeşitli dönemlerde bazı Türk arkadaşlar geldiler bir süre kaldılar sonra bir nedenle başka bir ülkeye gittiler. 1956 Ayaklanması'ndan sonra Zekeriya Bey ve Sabiha Hanım başka bir işte çalışmak üzere Radyo'dan ayrıldılar.

Fakat her dönemde Türkçe yayınlarda çalışanların sayısı (Türkler ve Macarlar dâhil) dokuz-onu geçmedi.

İki ünlü gazetecimizin dışında hepimiz bu işin yabancıydık. Radyo bizim için bir nevi okul oldu. Bu işi yaparak, çalışarak öğrendik. Hatta Türkçe Yayınlar ileriki yıllarda başka türden bir okul daha oldu. Türkoloji bilimine değerli katkıları olan dostum merhum György Hazai ya da Türk edebiyatının Macaristan'da tanınmasında belki de en çok emeği geçen meslektaşım ve arkadaşım Edit Tasnádi gibi Türkologlar Türkçeyi Türk seksiyonunda çalışırken öğrendiler, ilerde mükemmelleştirdiler.

BURASI BUDAPEŞTE RADYOSU...

Her gün akşam beş buçukta ve yedi buçukta kısa dalga üzerinden dünyaya ve özellikle Türkiye'ye ulaşan bu sesi hatırlayan var mıdır bilemiyorum. O ses, benim sesimdi. Son duyulduğundan beri otuz yıldan fazla zaman geçti. Budapeşte Radyosu'nun Türkçe yayınları dünya ve Macaristan'daki olayların haberleri, yorumu ve tanıtımı dışında dinleyicilerimizle aramızda oluşan çok yakın ilişkiye dayanıyordu. Hatta Budapeşte Radyosu yayınlarının önemli bir bölümünü dinleyicilerimizle birlikte hazırlardık desem doğru olur. Yıllar boyunca çok mektup aldık. Binlerce on binlerce mektup yazdılar dinleyicilerimiz bize. Türkiye'nin en büyük kentlerinden olduğu gibi büyüklü küçüklü kasabalarından, adını bile duymadığımız köylerden gelen mektuplarda bizleri dinleyenler en değişik konularda sorular sordular, gerek dünya, gerekse Türkiye sorunları hakkında görüşlerini yazdılar, tanık oldukları olayları anlatılar, yorumladılar, dertlerini, sıkıntılarını dile getirdiler, çeşitli konularda akıl danıştılar, fikir sordular, öneriler sundular, eleştirdiler, yerdiler, övdüler bazen de sövdüler. Dinleyicilerimizle aramızda hep yaşayan, canlı bir ilişki oldu, yayınlarımız en büyük desteği bu mektuplardan aldı. Posta Kutusu, Pazar Postası, Mikrofon Sizin, Siz Sorun Biz Anlatalım, Macaristan'ı Merak Edenlerle Baş Başa, Dinleyici İstekleri gibi programlarımız hep bu mektuplardan beslendi. Programların omurgasını bu mektuplardan

yaptığımız alıntılar, mektup özetleri oluşturdu. Programlarımızı hazırlarken mektupları önümüze sermek imkânsız olduğu için bu mektuplardan özetler yaparak dosyalar halinde derliyorduk.

Ben bu mektuplara çok şey borçluyum. Yıllarca uzak kalmak zorunda kaldığım memleketimde yaşananları günü gününe o mektuplardan izledim. Hiç gitmediğim diyarlara o mektuplar götürdü beni. Adını bile duymadığım köyleri o mektuplar tanıttı bana. Türkiye’den yurt dışına başlayan büyük göçü o mektuplarla takip edebildim. Diyebilirim ki genç yaşta ayrıldığım memleketimi ve insanını o mektuplar tanıttı bana.

Ve işte günün birinde dünyadaki büyük değişimin, globalizmin eşiğine geldiğimizde Macaristan, rejim değişikliğiyle yeni kurulan düzende yerini aramaya başladı. Radyo Genel İdaresi sadece İngilizce ve Almancayı bırakarak diğer yayınlara son verince bu dosyalardan hiç değilse birkaçını anı olarak eve götürdüm. Başlangıçta bunlarla ne yapacağım hakkında en ufak bir fikrim yoktu. Yıllarca öylece durdu. Dinleyicilerden ayrıldıktan sonra bu sefer Macar edebiyatını Türk okurlara tanıtmaya çalıştım. Macar yazarların eserlerini çevirmeye başladım. Aradan bir hayli zaman geçtikten sonra bu mektuplar aklıma geldi, bunları derlemek, anıları tazelemek istedim. İşte o zaman hiçbir yerde bulamadım dosyaları. Oğluma sordum, kızıma sordum, yok, yok! Uzun zaman hayıflandım. Sonra kabullendim. Aradan yine yıllar geçti. Ve bir gün kapı çalındı. Oğlumun bana getirdiği çantanın içinde işte bu dosyalardaki mektup özetleri vardı. Yazık ki sadece bir kısmı. Yaklaşık 3.000 sayfa. 1977’den 1982 yılına kadar gelmiş mektupların özetlerinin bulunduğu sayfalar. Tam da o yıllarda gelen mektupların bulunmuş olması garip bir rastlantı. 20. yüzyılın son elli yılında Türkiye’de yaşanan en gergin günler. Toplumsal uyanışla paralel olarak devlet baskısının arttığı, terörün can aldığı, kimileri için yaşayıp hatırladıkça, kimileri için de öğrendikçe ve duydukça içini ürperten olaylar. Önümde duran sayfalara bakıyorum şimdi. Biliyorum, bu mektuplarla birlikte o günün sorunlarını tekrar yaşayacağız. Kimler neler yazmış, olaylara nasıl bakmışlar, nasıl değerlendirmişler. Bunların dışında o yılların sorunları, dertleri, konuları nelermiş. O mektupları yazanlar şimdi nerelerde acaba, aralarından bu kitabı okuyan olacak mı? O günleri hatırlayacaklar mı? Onlar değilse belki çocukları. Mektuplarında sözünü ettikleri köyde, ilçede, kentte o zamandan beri ne değişti, ne değişmedi? Dertler sıkıntılar çözüldü mü? Yoksa üzerine yenileri mi eklendi? Nereden başlasam? Önümde duran mektuplar arasında sonuncusu olan **Uşak Paşalar köyünden Özkan Ay** adlı dinleyicimizin 1982 tarihli mektubunun üzerinden bile en azından 40 yıl geçmiş. Mektupları ard arda sıralamanın hiçbir anlamı yok.

1977-82 döneminin önemli olaylarını sıralayıp dinleyicilerin bu konularda yazdıkları mektupları derleyerek mi başlasam. Yoksa yıla bakmadan konular etrafında mı toplasam mektupları. Mektupların hepsini almama imkân yok. Yüzlerce sayfa tutar. Hızlanan dünyamızda kimin vakti var yüzlerce sayfayı okumaya.

Elbette yazılanları olduğu gibi buraya geçirmek de olmaz. Okunamayan kadar uzun olur. Özetlemekle, aynı konuda yazılmış mektuplar arasından bir iki tanesini örnek olarak almakla yetinmek gerek. Mektuplarda birçok konuda sorular var. Onları o zaman yanıtladım. Ne biliyorsam, ne düşünüyorsam öyle yanıtladım. Aradan kırk yıl geçti. Şimdi aynı sorulara bugünkü bilgilerimle, deneyimimle yanıt vermeyi denesem. Hele bir başlayayım. Yazdıkça gelir arkası diyeceğim.

